

ИНТЕЛЕКТУАЛНО САМОТНИШТВО ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ²

Сажетак: Исидора Секулић представља круну књижевног узлета и еманципације наше књижевности, достизање посебног сензибилитета и експресије. Њено књижевно дело представља одличје једног система филозофије живота и филозофије уметности. Исидора је била изузетна жена, есејиста и писац. О њој је створен мит који се више односи на њену личност, него на стваралаштво. Књижевни савременици истицали су скромност, усамљеност, самоодрицање и неуморан рад ове списатељице. Овај реферат има за циљ да укаже на проблематику самотништва у животу и делу Исидоре Секулић и на појаву исте теме код Иве Андрића, Милоша Црњанског, Саше Хаџи Танчића и Франца Кафке. Примена плурализма метода била је нужна. Закључено је да се самоћа јавља као главна одредба људског трајања, без обзира на то да ли је споља наметнута или је човек сам изграђује и остварује. Самовање као вид есенције која је важнија од егзистенције, учинио је да Исидора Секулић постане велики писац и полифонијска личност наше културе и цивилизације.

Кључне речи: И. Секулић, приватни живот, књижевно дело, самоћа

Када кажемо да је неко усамљен, најчешће га замишљамо изолованог од других. Није редак случај да се, чак и када смо окружени људима, осећамо усамљеним. Али, самоћа има и своју добру страну. Она може довести до бољег познавања себе.

Усамљеност је ситуација у којој смо сами и на неки начин изопштени, јер сматрамо да не припадамо средини у којој се налазимо и да нам недостаје разумевање других. Али, самоћа може бити и позитивно и конструктивно стање у коме се бавимо собом, својим мислима, осећањима, понашањима, и разложи-ма за своја понашања. У самоћи можемо да анализирамо своје поступке и она може бити стање у којем смо себи дивно и довољно друштво, стање за анализирање себе и тражење конструктивних решења о томе како се поново укључити у свет око нас. Самоћа нам може открити и нашу креативност. У самоћи се можемо посветити читању, размишљању, сопственом развоју. Она може под-разумевати унутрашњи мир који произилази из стања унутрашњег богатства,

¹ snezanabascarevic@hotmail.com

² Рад је урађен у оквиру пројекта 178028: *Материјална и духовна култура Косова и Метохије*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

представљати уживање у тишини. Такође, она може представљати прилику за саморегенерацију и обogaћивати нас. Самоћа је свима потребна. У зависности од тога какви смо као личност, зависиће и то колико нам је самоће потребно.

Велика је важност потребе да се припада групи, потребе да се особа уклопи у своје социјално окружење, да буде добро адаптирана и да има добру комуникацију са људима око себе. Социјални контакти уистину су од суштинске важности за сваког човека, али не треба занемарити користи које можемо имати од самоће. Самоћа, када је усмерена и не прелази у екстрем, представља пре карактеристику снаге, него разлог за забринутост. Ово је посебно тачно онда када самоћа резултује конструктивношћу. У самоћи смо много склонији да, када размишљамо, проналазимо нове начине за посматрање себе, али и да поставимо листу приоритета у свом животу. Такође, када у самоћи размишљамо о другим људима, ту налазимо нове начине посматрања туђих поступака.

Исидора Секулић је била најобразованија и најумнија Српкиња свога времена. Књижевни савременици истицали су скромност, усамљеност, самоодрицање и неуморан рад ове списатељице. Окарактерисана је као особа у чијем је говору, понашању, одевању и животу било нечег монашког. Милан Кашанин каже да није живела у граду, већ у манастиру, није читала и писала у кабинету, већ у ћелији. И сама је то потврдила писмом Растку Петровићу у којем је писала да живи ван друштва, да се уздржава од њега, јер не уме са људима и нема среће са њима, па себе због тога кињи и људи се боји.

Секулићева је била зналац више језика и познавалац више култура, писац, преводилац, есејиста и тумач књижевног дела (Леовац, 1986: 52). Представљала је круну књижевног узлета и еманципације наше књижевности, достизање посебног сензибилитета и експресије. Њен књижевни, преводилачки и критички израз био је дубоко промишљен и уметнички истанчан. Она је у потпуности била посвећена лепоти смислене речи. О њој је створен мит који се више односи на њену личност, него на стваралаштво.

Самоћа се јавља као главна одредба људског трајања, без обзира на то да ли је споља наметнута или је човек сам изграђује и остварује. Мало ко је у нашој књижевности говорио тако душевно и мисаоно о самоћи, као што је то учинила Исидора Секулић (Поповић, 1984: 65). Она је испитивала своју самоћу, разгледала друге самоће и самотнике и тужно медитирала. Самоћа је људска ситуација која генерише и интензивира све проблемске чворне дилеме човекове егзистенције. Човек се мења под дејством разних продуката самоће, преиспитује систем моралних вредности и сопствених поступака. По природи парадоксалан и дуалан, у самоћи интензивира своје унутрашње дилеме. Самотник је једнако странац, чак и у друштву, како поручује Ками, а камоли у стварној биолошкој и онтолошкој самоћи.

Ова списатељица је стварала снагом која је поникла у самоћи. Све текстове књиге *Сапутници* вежу теме самоће и туге, од приче „Буре“, у којој самотно дете исказује своје жеље, па до записа „Круг“, где ауторско лице показује страх од самоће. У запису „Буре“ пише:

„Седела сам, дакле, по цо дан сама, у каквом кутићу, и превртала шарене и светле картоне по лексиконима и књигама природних наука“ (Секулић, 1994: 7). То су сећања на доживљаје из детињства и девојачку усамљеност; док се у запису „Самоћа“ пита:

„Зашто у овој самоћи не видим онај светли сребрни блесак сунчева рођења који сећа на маслинове шуме левантских острва. Зашто су ме оставиле оне велике екстазе кад сам нетремице гледала сунцу у чело и са засенутим очима газила преко сенки које нисам опажала“ (Секулић, 1994: 33).

Теме туге и самоће провлаче се и записом „Литургија“. После тужних осећања везаних за природу, после сетних контемплација, читамо ове мисли:

„Тако сам сама и сиромашна. (...) И нешто ме пробада у срцу, и у рупици између ребара купе се сузе, и боли ме понижење земаљског живота и уплакана покорност несрећних и ситних људи. (...) Сама сам и сиромашна сам, јер ми не треба ни оно што имам“ (Секулић, 1994: 78).

У есеју „Самовања у књижевности“ тему о литерарном самомању Секулићева је проширила на човекову проблематику самотништва и судбинску контрадикторност, јер човек час тежи слави, час бежи у самоћу и анонимност. И сама није могла да избегне тај контраст. Једном приликом је рекла: „Волим тишину, зато ме та бука око мене много потресла“.

Још један реалан узрок из реда оних који су условили код Исидоре Секулић јако осећање усамљености и рано је упутили на свет уметности у којем је налазила утеху, био је лишеност благотворног утицаја што долази од блиских другарстава и прихватања савременика. Свима је добро познато да је најзначајнији творац српског књижевног канона Јован Скерлић. Генерације домаћих књижевних критичара, вредновале су књижевност онако како ју је он видео. Његова књижевна оцена обавезно се узимала у обзир, а књижевни канон који је створио опстао је дуго година у нешто измењеном облику (Башчаревић, 2011: 337). У име својих идеала које је постављао као циљ књижевности осудио је оне писце који су били представници егзотичности и који би својом делатношћу ослабили нацију.

Исидора Секулић је била изузетак од осталих жена-писаца тога времена. Примљена је као индивидуални писац. Ушла је у књижевност лативши се онога што се дотле сматрало „мушким послом“, писања литерарне критике, есеја и критичких студија. Испољила је следеће индивидуалне црте – интелектуалност, психолошку интроспекцију и нерв. Поставила се као писац равноправан писцима мушкарцима. Јован Скерлић је у критици према литератури ове списатељице заузео строги критички став као према Дису и Пандуровићу.

Исидора Секулић се појавила опонентно Скерлићевим погледима на књижевност. Она је прва код нас стала равноправно уз мушки род писаца, не допуштајући да се чине дотада уобичајене разлике између слабијег и јачег пола када је реч о области духа. Скерлић јој је упутио тежак прекор какав није упутио ниједном мушком писцу у то време. Прекорео је њену прву књигу усмеравајући критику на егоизам, на неосетљивост према своме време-

ну. Време је ратно и Скерлић призорима рањеника удара у живац читалачке публике. Исидора Секулић је у то време осведочени патриот. Прешла је из Војводине у Србију, напустила родни крај да би му могла помоћи из слободне Србије. Скерлић је, међутим, оптужује да она не хаје за жртве које су у балканским ратовима дате за национално ослобођење:

„Коме је 1913. године у једној од најсудбоноснијих година целе наше историје, у тренутку када се, откако нас има на свету, највише пролива српске крви, у овом страховитом вртлогу догађаја – коме сада може бити до неурастеничних криза, обртања и превртања једног малог ја, и артистичког распоређивања паучине фразе“ (Скерлић, 1913: 386).

Јован Скерлић је у прози Исидоре Секулић уочио следеће недостатке и мане: претеран и искључив субјективизам који се огледа у претераном истицању себе, без способности да изађе из себе, употреба речи више него што је потребно. Секулићева је иритирала Скерлића својим напором за књижевним ефектима и литераторским егоцентризмом, сувим интелектуализмом, неразумљивошћу, бизарношћу, нечим усиљеним и књишким.

Јован Скерлић је женско писмо третирао као доста занимљиву појаву која се не може лако дефинисати. Он се није прихватио комплексног и теоријског описа тог феномена и у својим оценама остаје у оквирима стереотипа. Примећује се да све књижевнице по његовим критеријумима имају исте заједничке мане као што су: интимни карактер, искреност, субјективизам, интроспекција, исповест.

„Жене искључиво говоре о себи и не могу да изађу из себе. По свом злом социјалном положају жене су одгурнуте из живота или одбачене на ивицу живота, затворене у себе, приморане да живе само својим сентименталним животом, и тако зазидане у себе не могу да виде друге предмете и интересе. И зато када пишу причају само повести својих душа, дају своје интимне исповести“ (Скерлић, 1913: 385) – рекао је Скерлић једном приликом.

Још један убитачан ударац дочекала је Исидора Секулић у критици Милована Ђиласа „Легенда о Његошу“ која ју је застрашила и утицала да спали други необјављени део монографије о Његошу, на којој је годинама радила. Да су напади које је доживела као писац оставили трајне ожиге на њеној осећајности, сведочи предговор другом издању *Писама из Норвешке*, као и изјаве дате већ у замаклим годинама:

„У раду нисам имала среће, ни до данашњег дана немам. То је тешко видети са стране, али ја то најбоље знам. (...) Нису ми дозвољавали да будем своја ни паметна, стално су у ономе што сам чинила тражили нешто туђе, напабирчено. Осетила сам на плећима сав терет жене културног радника у једној средини која се, будимо искрени, веома тешко ослобађа нездравих традиција“ (Маринковић, 1963: 226).

Горка искуства су је гонила у осуђеност, на самоћу, као нужни избор, и пробудила иначе необично изражене способности схватања свега људског,

а нарочито људских патњи. Лична искуства су проузроковала да се Исидора Секулић страсно залагала у својим есејима за тумачење судбина неприхваћених људи. Тако је много топлих акцената унела у одељке есеја о Лази Костићу, Ђури Јакшићу, Петру Кочићу, у којима говори о одразу последица неприхватања на карактере и таленте ових писаца. Проблем је шире, теоријски разматрала, и чешће је, опомињала да неразумевање и прећуткивање убијају. Тако је у есеју „Проблем славе“ о људској равнодушности написала:

„Игноровање је једно од најлукавијих, најнижих и најсвирепијих изума човечијег разума“ (Секулић, 1964: 56).

О неприхватањима, међусобним издвојеностима, осећању усамљености и узнемирености писала је, јер је запазила да то није само њен проблем. Видела је да усамљивања постају све шира појава и схватила друштвене узроке те појаве. Вера је била извор њеног смирења и позитивних доживљаја. У есеју „Самовања у књижевностима“ Исидора Секулић је разликовала две врсте усамљеника. Оне који су јаки, и самују по својој непоколебљивој вољи, и друге, који су усамљеници по судбини и нужди. Себе и писце најмлађе генерације око рата и после рата убрајала је у другу врсту. У једном од есеја је написала:

„Њихово самавање није увек, као оно малочас споменуто, самавање снаге, него онајчешће самавање осетљивости, очајања, скепсе, страха. Али како самоћа, ма као да почне, увек чисти, челичи и диже, тако и те самоће постају све занимљивије и боље“ (Секулић, 1964: 238).

Подвучена мисао да самоћа може уздићи човека, сагласна је са ауторкиним уверењем да је зло подстицај за добро и да је пред човеком безброј могућности за премошћавање супротности, али да их он мора откривати и освајати. То је сагласно са још једном њеном изјавом да се човек, као и дијамант, само својим прахом чисти и полира. За њу је човек стваралац и борац који изналази могућности за савлађивање својих и општих контраста и невоља. Она је за себе ту могућност видела, поред свесно неговане вере, највише у раду. Била је гвоздене воље и знала се дисциплиновати. Савлађивање је остваривала радом. Волела је рад као стваралачки акт и животни мисао. Зато искрено звуче њене речи после избора у Академију:

„Само на раду може човек себи извојевати и заслужити место (...) Мени лично Академија просто не личи, не пристаје. Ја сам скромна, сива фигура, нисам боља од других, на волим значке и поворку која иде напред. Мени је дакле Академија приредила збуњеност велику“³

И у овом размишљању видна су два опречна, карактеристична става Исидоре Секулић. Велико признање избором за академика у њој изазива резигнацију и буди мисао о пролазности, али, истовремено, и помирење јер је свесна да ради за опште добро, да је осмислила свој живот, чак и ако је у реду безимених, у који је себе сврстала. Тако је свешћу и активношћу савлађивала горка осећања у животу, чији миљеник није била.

³ Из писма упућеног В. Стајићу од 15. 3.1939, Матица српска, инв. бр. 3920.

Још у детињству је почела њена осуђеност на самоћу. Нада Маринковић је у књизи студија и огледа *Јасна пољана* записала исповест Исидоре Секулић да је патила због тога што је била друкчија од својих вршњака, па су је се клонили:

„Родила сам се начета, најпре нерви, затим плућа, шкофуле (...) Неко се роди и расте упијајући у себе љубав за благостање и ведрину, ја сам расла под дахом смрти“ (Маринковић, 1963: 218).

Затим:

„Било је неке коби у моме детињству, протеклом мимо људи као што ће ми протећи, касније, и читав живот, али сам имала ретку срећу да од првих корака будем бачена у свет науке и рада, што ће рећи да сам зарана упућена на саму себе. Због таквог друкчијег мојег живота деца ме нису схватила и ја нисам налазила додирне тачке са њима. Врло рано почела је моја осуђеност“ (Маринковић, 1963: 22).

Проблематику самотништва у нашој књижевности налазимо код Иве Андрића, Милоша Црњанског и Саше Хаџи Танчића, а у светској код Франца Кафке. У роману *Госпођица* Иво Андрић је написао:

„Ко се сам издвоји од друштва, друштво га искључи без жаљења и без много нуткања и још се побрине да му заувек онемогући повратак, све и да се предомисли“ (Андрић, 1981: 19).

Андрићева госпођица је у самоћи видела могућност и начин да сачува аутономност свога бића. Самоћа госпођице Рајке Радаковић поприма облик наравоученија, преузетог из приповетке „Жена на камену“:

„Несрећно је свако тело које живи само за себе и само себе ради“ (Андрић, 1981: 209).

Свима је добро познато да је *Проклета авлија* једно од најприсутнијих дела домаће литературе и код нас и у свету. По објављивању прихваћена је одмах и недвосмислено као домет изузетног значаја. Тамница је једна од лајтмотивских нити Андрићевог литерарног опуса. Тамница, то је оно трагично место на коме се прекинуо дотадашњи редовн ток живота и све се претворило у круг зачараних ствари и догађаја, круг у коме нема кретања напред, круг тескобан и тегобан за свакога, сав од мучнине и самоће. Андрићева округла тамница се стално пуни и празни, савија утамничене људе који по њој лутају изгубљено тражећи нешто што ни сами не знају, распети између своје невиности и бахатости власти. Као што дрвеће у дворишту Проклете авлије живи ван свих годишњих доба, тако и људи, њени привремени и узредни становници, губе своја морална обележја и мењају физички лик топећи се и савијајући под дејством авлијског живота и постају авети које изазивају међусобну мржњу других против себе и ту мржњу даље шире губећи на њеној саживућој ватри последње остатке својих, у страху и зебњи сатрвених душа. Порекло имена и детаљна дескрипција положаја Проклете авлије, имплицирају њено метафорично и симболично значење. Уопштено

речено то је пакао на земљи, људско чистиште и мучилиште. Проклето авлија, то је цео свет, који је трагично саздан на противречностима робије и слободе, кривице и невиности, зла и добра. Тамница је материјални доказ проклетства које је пало на живот његових јунака. Њом влада неодређено стање изгубљености кад човек човеку постане тамница. Она је један од небројених видова људске неслободе и заточења коме човек узалуд покушава да умакне. Авлија са својим идентитетом коначан је црни круг без звезде. У *Сеобама* Милоша Црњанског налазимо бескрајни, плави круг са звездом, који је симбол етеричног и светлог пространства, који је примамљива и афирмативна вертикала, астрална висина. Човеку, са којим се сусрећемо у овом роману, сеобе су додијале и опседнут је бескрајним плавим кругом и звездом у њему. Преко звезде и небеског недогледа чезне за просторима среће и тражи нову завичајност. Он жуди за завичајношћу која ће матерински усинити његово духовно биће и окончати му тугу бесциљног потуцања од немила до недрага. Исидорина самоћа представља круг. Господин професор из једног од Исидориних есеја узима шестар и почетну тачку спаја са свршетком, црта круг, на шта се чело девојчице која га посматра мршти, затим прича причу о духу и слободи и прогресу човека који копа и преврће дубоко у земљи, и лети и влада високо над земљом, а заборавља да каже да тај дивни човек и у дубини и у висини, удара главом и разбија се о периферију оног средишта коме је роб, и који га вуче и у границама својим држи. Зато Исидора тврди:

„Круг је одвратни симбол ропства и комике. И зато желим да дође неки страхан преврат, и у том преврату да се сатре инстинкт и идеја круга...” (Секулић, 1964: 100).

Визија света коју је у својим кратким причама под насловом *Кафкин син* приказао Саша Хаџи Танчић је трагична, а то значи да су човекове шансе у једном бескрајном и равнодушном свемиру мале. Али, иако је сав у власти сновиђења и нагона, усамљен, изгубљен у времену и простору, човек поседује свест која му омогућује да бар у неколико осветли хаос збивања (Башчаревић, 2011: 255). Његове личности се сукобљавају са средином, пате од неразумевања и доживљавају слом. Оне су странци у свету: жуде за срећом, али је не достижу. У причама говоре о патњи, бризи и стрепњи човека стављеног у њему неразумљиве односе и везе лишене сваког смисла. Сваки догађај, сваки поступак добија изглед кошмара. Многе личности живе у кошмарном свету наврелих успомена, подсвесних жеља и халуцинација, одвојене од стварности, немоћне да се ослободе опсесивних слика. Усамљене траже заборав у сећањима и привиђењима, која се намећу као трајне истине живота. Одсечене су од узрока и циља, бачене у амбис садашњости без могућности да сагледају прошлост и наслуте будућност. У средишту света главних јунака постоји свест опседнута визијом пропадања и људске усамљености, осетљива, рањива, несрећна, свест која постоји као први принцип из кога се рађа дело. Филозофија живота овог писца сва је у знаку паничног осећања субјекта суоченог са стварношћу, али, с друге стране, и личности и збивања су обасјани зрацима оног луцидног, неспокојног сетног и несрећног које све-

му створеном у границама њиховог универзума даје свој духовни печат. Он тражи дубину у свему што га окружује. Тамо наилази на мутно, нејасно, неиспитано, али је управо то и драж и храброст тражења. Хаџи Танчићева проза нам импресивно одражава компликовани механизам човекових чула, комплексност човекових осећања и замршен ток његове свести.

Исидора Секулић као изузетан есејиста и белетриста поседовала је способност повезивања различитих књижевности, култура и идеологија у једну целину, чиме је проширивала сопствене видике и превазилазила етничке и језичке границе, а све у име идеала универзалне културе. У том маниру довешћемо је у везу са немачким књижевником Францом Кафком. Његова дела, и јединствен сензибилитет с којим их је стварао, чине се све снажнијим за наше схватање себе и властите људскости. Нису ретки тумачи Кафкиног дела који тврде да је реч о великом стваралачком сведочанству о отуђеном човеку. Тако је Роџер Гарауди (Roger Garaudy) у свом делу *О реализму без обала* написао следеће: „Свет што га Кафка доживљава свет је отуђења. (...) Унутрашњи свет Кафкин сачињен је од осећаја да припада оном свету отуђења, да је урођен у њему и од страсне жеље да пробуди спаваче на истински живот“. Кафка је појачавао отуђење и био је један од оснивача отуђене књижевности, која приказује наш свет несхватљивим и апсурдним.

И Исидора Секулић је спознала да у свету нема друге истине до једне – бола, ни друге стварности до патње. Упорно је тражила једну једину реч у коју би могла „стегнути“ сву трагику свога живота. Ту реч је нашла и крупно забележила: САМОЋА. Секулићева је била особа са жељом за скромношћу и анонимношћу. Служила је Богу, готово аскетски. Њена последња воља гласила је:

„Умирање и смрт, последња борба коју свако мора сам издржати. После издисаја што остане, то више није нико, и зато над најпростијим погребом треба да влада најпотпунија тишина. Молим, стога, да се мој леш завије у чаршав из мог домазлука, да се положи у најпростији чамов сандук, и спусти у сиротињску раку, по реду на гробљу. Без икакве аранжирание сахране, без говора и венца, без новинских чланака. Свештеник ће ме испратити и прочитати над гробом драгу ми просту молитву Господњу. Сем свештеника, моји најближи пријатељи колико могу и хтедну“.

Велики истрајник, оданик дела Исидоре Секулић – Добрица Ћосић, поконио се њеном духу речима:

„У нашој историји, у нашем колективном наслеђу и памћењу, усправила се жена херој; жена што се, у судбини са отаџбином поистоветила... Од мита мајке Југовића па до подвига жене револуционара и партизанских хероја, од монахиње Јефимије до Исидоре Секулић, од младе Гојковице до наше савременице извили се лукови наше историје... У тим луковима Исидора Секулић има издалека видљиву меру: уградила се она у нашу културу, својеврсно, часно, трајно. Ипак, дело Исидоре Секулић још није ни довољно проучено нити достојно схваћено. Али тешко људском делу о коме су све истине изречене, делу које је објашњено и о чијим смо особинама лако сагласни. Само се плит-

ке воде лако муте и брзо бистре. Велико се лако види, али мало види. Таква је личност, такво је дело Исидоре Секулић“.

На крају закључујемо да је Исидора Секулић стварала снагом која је поникла у стваралачкој самоћи. Интелектуално самотништво на њу је деловало креативно. У књижевности, којом се бавила, видела је највиши израз духовности. Веровала је да је услов сваке велике уметности духовна аскеза и пропагирала философску скрушеност, али не као философију немоћи него као философију надмоћи. Њени експлицитно-теоријски ставови на тему самоће имали су имплицитну оствареност у ауторском тексту лирско-медитативне прозе *Сапутници* и тако одредили карактер њене прозе.

Литература

- Андрић, И. (1981). *Сабрана дела*. Сарајево: Свјетлост.
- Арган, Ћ. (1982). *Студије о модерној књижевности*. Београд: Нолит.
- Башчаревић, С. (2011). Књижевнице међуратне књижевности и књижевни канон, *Стил*, 10, 337–344.
- Башчаревић, С. (2011). Самоћа као *modus vivendi* у кратким причама Франца Кафке и Саше Хаџи Танчића, *Књижевна историја*, 143/144, 253–261.
- Ватомо, Ћ. (1991). *Крај модерне*. Нови Сад: Светови.
- Деретић, Ј. (1997). *Поетика српске књижевности*. Београд: Филип Вишњић.
- Дучић, Ј. (1914). Исидора Секулић, *СКГ*, 8/ XXII, 78–87.
- Егерић, М. (1982). *Име и дело Исидоре Секулић*. Београд: Рад.
- Ејхенбаум, Б. (1972). *Књижевност*. Београд: Нолит.
- Епштајн, М. (1997). *Есеј*. Београд: Народна књига/Алфа.
- Жмегач, В. (1986). *Тежишта модернизма*. Загреб: Глобус.
- Игњатовић, М. (1992). *Књижевна критика и савремене теорије тумачења књижевног дела*. Београд: Стручна књига.
- Леовац, С. (1986). *Књижевно дело Исидоре Секулић*. Београд: Вук Караџић.
- Маринковић, Н. (1963). *Јасна пољана*. Београд: Космос.
- Матош, А. Г. (1952). *Есеји и фељтони о српским писцима*. Београд: Просвета.
- Новаковић, Б. (1959). *Лик и дело Исидоре Секулић*. Београд: Нолит.
- Поповић, Р. (1984). *Мој круг кредом*. Београд: Народна књига.
- Речник књижевних термина*. (2001). Бања Лука: Романов.
- Секулић, И. (1964). *Сабрана дела*. Суботица: Матица српска.
- Секулић, И. (1994). *Сапутници*. Београд: Плави јахач.
- Скерлић, Ј. (1953). *Историја нове српске књижевности*. Београд: Просвета.
- Скерлић, Ј. (1913). Две женске књиге. *СКГ*, 303, (XXXI, св. 5).
- Христић, Ј. (1968). *Облици модерне књижевности*. Београд: Нолит.

Snežana S. Baščarević

INTELLECTUAL SOLITUDE OF ISIDORA SEKULIC

Summary: Isidora Sekulic represents the culmination of the literary rise and emancipation of our literature, reaching a special sensibility and expression. Her literary work mirrors a system of philosophy of life and art. Isidora was an exceptional woman, essayist and writer. She has become a myth that is more about her personality than her creativity. Literary contemporaries have been emphasizing her humility, solitude, self-abnegation and assiduous work. This paper aims to point out the solitude issue in the life and work of Isidora Sekulic and the occurrence of the same subjects matter with Ivo Andric, Milos Crnjanski, Sasa Hadzi Tancic and Franz Kafka. Usage of pluralism method has been necessary. The conclusion is that the solitude is the main distinction of human life, whether it is imposed or built and achieved by a man himself. Isidora Sekulic created with a power that originated in creative solitude. Solitude as a kind of essence that is more important than the existence made Isidora Sekulic a great writer and polyphonic character of our culture and civilization. In her own literature she saw the highest expression of spirituality. She believed that the spiritual asceticism is a prerequisite of every great art and propagated philosophical humility, only not as a philosophy of weakness but superiority. Her explicit-theoretical views on solitude issue were partially and implicitly achieved in a lyric-meditative prose „Fellow-travellers“ („Saputnici“) and thus defined the character of her prose.

Key words: I. Sekulic, privacy, literary works, solitude